

Visszaemlékezéseim

1.

Én nagyon jóban voltam Rubensszel, elég sokszor találkoztunk, szerettem nézni, amint a műhelyében egzecírozta a növendékeit, akik istenként tisztelték őt, és minden rigolyáját örömmel teljesítették.

Jóval idősebb volt nálam, de a gondolkozásmódunk annyira hasonló volt, hogy szinte kortársának tekintett.

Volt neki egy nagynénje, egy bizonyos Petronella aszszony, egyedül élő dáma, hatalmas házban lakott, özvegy volt már évtizedek óta, a férje elesett valami afrikai csepetatében, ilyesmi is megtörtént a gyarmatosítás hosszú éveit alatt. Szép vagyont hagyott a feleségére, gyermekük nem volt. Paul igen szerette ezt a nagynénjét. Amikor ötvenedik születésnapját ünnepeltük, megfestette Petronella arcképét, és ezt adta neki ajándékba.

Teltek az évek, Peter Paul nemsokára eltávozott az élők sorából – de én továbbra is tartottam a kapcsolatot a családdal, Petronella kifejezetten kedvelt engem – én is őt –, szellemes volt, művelt és szórakoztató idős hölgy. Teltek az évek, vagyunkája fogyott, és egyre nehezebben tudta a nagy házat fenntartani. Amikor már úgy tűnt, hogy beáll a csőd, elhatározta, hogy eladja a képet.

Nehéz döntés volt, de nem látott más lehetőséget. Ekkor én felajánlottam, hogy a képet megveszem, de maradhat nála, hogy ne kelljen megválnia tőle. Mindketten úgy éreztük, hogy ez a leghumánusabb megoldás.

Nekem akkoriban jól ment, birtokaim jövedelme biztosnak látszott, tehát nem okozott gondot, hogy egy igen jelentős összeget adjak Petronellának.

Évek teltek el ismét, barátom betöltötte a kilencvenet, és egészségi állapota annyira megrendült, hogy már képtelen volt gondoskodni önmagáról, egy intézetbe kellett költöztetnie, ahol nemsokára követte szeretett unokaöccsét a túlvilágra. A házat jótékony célra adományozta – ekkor én a képet elhoztam, azóta is itt függ a szalonban.

Időközben Rubens híre-értéke az égekbe emelkedett.

Két évvel később egyszer csak jelentkezett egy ember, aki Afrikából került elő, azt állította, hogy ő Petronella férjének törvénytelen fia, és mint olyan, a család egyetlen érvényes örököse, és ezek szerint Rubens művei őt illetik.

Természetesen eszem ágában sem volt az arcképet neki adni, mire közölte, hogy én a képet loptam, feljelentést tesz a hatóságoknál, ha nem tudom bemutatni azt a szerződést, amit a kép vásárlásakor kötöttünk. Ilyen szerződés persze nem volt, hogyan is lett volna?

Végezetül megfenyegetett, hogy cikket ír rólam az *Élet és Irodalomba*...

2.

Én sosem voltam zenei tehetség, de mint minden rendes polgári családban, muszáj volt tanulnom zongorázni. Nem érdekelt igazán, nem is ment valami jól, de nem csinálni nem lehetett, az apai tekintély abban a korban még megfellebbezhetetlenül uralkodott.

Itt is, mint általában a különböző közösségekben, többnyire sikerült barátokat szerezni, és ez némileg enyhítette a kötelező zenetanulás miatt érzett elégedetlenségemet.

Hatan voltunk mindössze a kurzuson. A tanár elég fiatal ember, de nekünk persze öregnek tűnt, hiszen egy kisiskolás gyermeknek szinte minden felnőtt egyforma. Már ami a korát illeti. Mert más szempontból nagyon is lényeges különbségeket láttunk a tanáraink között. Ezt a zene-tanárt nem nagyon szerettük. Keveset mosolygott, nagyon komolyan vette az egész oktatást, a feladatokat szigorúan számon kérte, és ha valakinél úgy látta, hogy nem kellő szorgalommal gyakorol, meglehetősen ridegen bánt el vele.

Említettem, hogy általában sikerült mindenütt jó barátokat szerezni. És ma már világosan látom, hogy különösen vonzódtam az olyan fiúkhoz, akik némi segítségre, támogatásra szorultak. De az is imponált, ha valaki nagyon tehetséges, jól teljesít, és kiemelkedő szerepet játszik a közösségben. Ilyen volt ott Wolfgang, akinek semmiféle problémát nem okozott még a legnehezebb feladat sem, úgy játszotta a legnehezebb darabokat is, hogy csak csodálkoztunk. Természetesen ő volt a tanár kedvence – érthető módon kivételezett vele, gyakran dicsérte, és nekünk, többieknek az orrunk alá dörgölte folyamatosan, hogy mi erre sose leszünk képesek.

Engem nem viselt meg a dolog, mert eszem ágában sem volt zenei pályára lépni, és így szinte kívülről szemléltem az egészet, mint valami színházat, nézőként.

De volt a csoportban egy kissé furcsa fiú, nem valami előnyös külsővel, nagy, rendezetlen, bozontos hajjal, szögletes, busa fejjel, némi esetlenséggel a mozgásában, viselkedésében, akit nagyon bántott ez a helyzet, mert igazán igyekezett, nagy elszántsággal dolgozott, de kellően önfejlő volt ahhoz, hogy a tanár minden utasítását szó nélkül kövesse, és Wolfgangot mint az örökös példaképet igyekezzen utánozni.

Nem vitás, ez a Lajos nehéz természetű volt, gyakran került összetűzésbe a tanárunkkal – én sajnáltam őt, de megértettem, ezt ő hálás barátságával viszonzta.

Egy alkalommal, amikor ez a konfliktus erősen kiéleződött, mert megtagadta valamilyen lecke szó szerinti végrehajtását, a tanár dühbe gurult, és azt kiabálta, ha így folytatod, sose lesz belőled semmi, Beethoven fiam. Én ekkor elhatároztam, hogy megvédem őt, azt mondtam, nehogy abbahagyd, Lajos, sose lehet tudni, mégis lesz belőled sikeres muzsikuss!

3.

Amikor úgy láttuk a barátaimmal, hogy a helyzet kezd túrhajthatatlanná válni, elhatároztuk, ideje komolyabb lépésre szánunk el magunkat, és ezért megalakítottuk az Új Pozsonyi Kifli Kört, hogy szervezett formában lépeshüssünk fel, érdekeink érvényesítésének nagyobb súlyt adva.

A kormányt ez természetesen nem rendítette meg, olyanira, hogy szinte tudomást sem vett rólunk – azonban, ahogyan teltek a hónapok, és egyre többen csatlakoztak a mozgalmunkhoz, felfigyeltek ránk. Ekkor éreztük meg annak szükségességét, hogy egyszerű baráti körként tevékenykednünk nem elegendő, és párttá kellene válnunk, hiszen érdekeinket és egyben az ország érdekeit csak így tudjuk kellő súllyal képviselni. Mert a haza érdeke mindent felülír!

Amikor ez az elhatározás megszületett, utánanéztünk a feltételeknek. Programot kellett írunk, és el kellett döntenünk, kik legyenek azok a tisztségviselők, akik a pártunkat képviselik mindennemű tárgyalásokon, hiszen nyilvánvaló volt, hogy a terjeszkedéshez minél több szervezet és ember csatlakozását elő kell segíteni. A terveink vonzóak voltak, annyira, hogy egy jelentős ifjúsági szervezet is jelezte csatlakozási szándékát. Ezt nagy örömmel fogadtunk, mivel bizony mi már túl voltunk a középkoron is, és ezért nagyon hasznosnak tűnt az új generációk bevonása a munkánkba.

Az első tárgyaláson, amely ígéretesen indult, a program szinte minden pontjára vonatkozóan konszenzus alakult ki. Egyetértettek abban, hogy javasoljuk, sőt követeljük az oktatásra fordított összegek kétszeresére emelését, sőt azt is elfogadták, hogy úgy a nyugdíjak, mind az egészségügy költségeinek emelését is vegyük be a terveink közé, de itt számszerűséget nem rögzítettünk.

Ők javasolták – szerintük mint igen fontos kérdést –, hogy a párt nevét, tekintettel az ifjúság köreiben tapasztalt reformigények erőteljesebb képviselésére, változtassuk meg, és a név legyen Új Digitális Kifli Kör! Ezen a ponton mintha homokszem került volna a gépezetbe, a tárgyalás hangneme kissé hűvösebb lett. Szünetet kértem, hogy társaimmal megbeszélhessük, milyen álláspontra helyezked-

jünk a névválasztás tárgyában. Konzervatív barátaim meglehetősen elleneztek a dolgot, mert attól tartottak, hogy a fiatalok ilyen hangsúlyos helyfoglalása veszélyeztetheti a mi tradíciókon alapuló nézeteink érvényesítésének lehetőségét. Voltak köztünk persze olyanok is, akik nem tulajdonítottak túl nagy jelentőséget a névválasztásnak, de ragaszkodtak ahhoz, hogy az elnöki és pénzügyi felelősi pozíciókat semmiképpen ne engedjük ki a kezünk közül. A tárgyalást mintegy fél órával később folytatni tudtuk, de a kezdeti kellemes légkör már nem tért vissza.

A helyettesem pedig közölte, hogy csak akkor egyezik bele a névváltásba, ha az alapszabály nem teszi lehetővé olyan fiatalok felvételét, akik a testükön bármiféle rajzolatot viselnek – egyébként lemond.

Ezen a ponton a tárgyalások megszakadtak. Egyébként az Új Pozsonyi Kifli Kör egyesület továbbra is zavartalanul működik.

4.

Az 1900-as évek elején magán festőiskolát működtettem Németországban. Nehezen indult, de miután sikerült néhány növendékemnek némi hírnévre szert tennie, a dolog valamelyest javulni kezdett, és mire elértük a tízes éveket, már komolyabb tekintélyünk alakult ki, olyannyira, hogy lassacskán azoknak a fiataloknak a számára, akik nálam tanultak, előnyt jelentett egy nálam szerzett „diploma”.

És ekkor már nemcsak az egészen fiatalok jöttek hozzám, hanem olyanok is, akik már elérték kisebb sikereket a pályán, de tudásukat tovább szeretnék volna fejleszteni.

Nem volt túl sok növendék, ennek megfelelően bőven jutott idő egy-egy tanítvánnyal alaposabban foglalkoznom. A hallgatókkal nagyon barátságos viszonyban voltam, annyira, hogy tegezhettem őket és a keresztnévükön szólíthattam akkor is, ha már kinőttek a kisiskolás korból. Ilyen volt például Gustav, a már sok tapasztalattal bíró felnőtt. Egon, a rendkívül tehetséges fiatal alig múlt húszéves, és a szorgalmas Adolf is csak egy évvel volt idősebb nála. Gustavról elmondhatom, hogy kialakult dekoratív stílusán már nem kellett változtatnom, tehát az együttműködésünk lényegében a művészetről vallott nézeteink cseréje volt, hiszen amit ő csinált, abban az időben annyira újnak és ezért meghökkentőnek bizonyult, hogy szinte felkavarta a közízlés állóvizét.

Egon kevésbé tudott festeni, de rajzai olyan bravúrosak voltak, hogy magam sem hittem, hogy ilyen fiatal korban ennyire érett grafikát lehet csinálni. Igen szélsőséges karaktere, zaklatott magánélete, labilis egészségi állapota nagy beleérző képességet igényelt és bizonyos védő mentalitást, mert kendőzetlen erotikus művei felborzolták a konzervatív kedélyeket.

Ők ketten voltak a kedvenceim ebben a csoportban. Adolfot azért említtem, mert világosan kiderült számomra, hogy a művészetben sem a rendkívüli szorgalom, sem a nagy hivatástudat nem sokat ér. Pedig az ő elhatározása, hogy valami nagy dolgot fog véghezvinni, nem volt megkérdőjelezhető. Sajnáltam kissé a fiút, de nem tehettem mást, reménytelennek látva fejlődését, ügyes kis akvarelleken képtelen volt túllépni, eltanácsoltam az iskolából.

Most már persze, miután ez az időszak már a múlt ködébe vész, tudom, hogy hibát követtem el. De ki gondolta volna annak idején, hogy amikor Adolf elhagyta a művészetet, és politikai pályára lépett, mit fog véghezvinni? Klimt és Schiele szép karriert futottak be, no de ez a Hitler?!

Talán mégis jobb lett volna, ha igyekszem őt megtartani a festői pályán...

5.

Ha az ember magas körökben mozog, óhatatlanul is hozzájut olyan információkhoz, amelyekről a köznép sohasem értesül.

Annak idején egy rövid ideig a dán királyi udvarnál dolgoztam, ahol megtisztelő módon szoros barátságba kerültem a trónörökossal. Kiváló fiatalember volt, művelt és vitathatatlanul tisztességes, olyannyira, hogy gyakran ellentétbe került az udvari hatalmasságokkal, a talpnyalókat pedig, akiből volt épp elég a trón körül, kifejezetten megvetette.

Ezek a konfliktusok különösen megszapordtak az édesapja halála után, amikor a trónt a király testvére foglalta el, ugyanis a fiatalembert nem hagyta nyugodni az a gondolat, hogy apja halálában valamelyest a trónutód keze is benne lehetett, habár erre semmiféle bizonyítéka nem volt rémálmain kívül, amikor is a halott gyakorta megjelent...

No de nem erről akarok beszámolni.

Élt az udvarnál egy ifjú hajadon (az egyik udvaronc bájos leánya), aki iránt a trónörökös vonzalmat érzett, és ez az érzelem kölcsönösnek tűnt, amikor a tragédiák sorozata kezdetét vette.

Az események során pedig a leány édesapja életét vesztette (ezt akkor a lapok megírták), és ez oly mértékben megviselte a gyermeket, hogy minden valószínűség szerint öngyilkos lett, a vezetéknévét máig sem ismerjük (a nyomozás érdekeire való tekintettel a teljes nevet nem hozták nyilvánosságra). Pontosán visszaemlékszem arra, hogyan derült ki a dolog. Hogy hogyan mesélték?

„Egy fűzfa hajlik a patak fölél,
Mely szürke lombját visszatükrözi.
Ahhoz vivé ő eszelős fűzerít
csalán-, kakukkfű-, torma-, kosborát

(Ezt pásztorink durvábban nevezik,
Holtember-ujjnak szűz leányaink),
Ott egy behajló ágra koszorúját
Függesztené, s a mint kapaszkodik,
Egy gonosz ág letört, s ő maga is
Gyom-ékszerével a sírófolyamba
Zuhant alá. Ruhája szétterülve
Mint habléányt tartá fenn egykorig,
Mi közben régi nótákból danolt,
Mint ki nem gyanítja önbaját,
Szülötte és lakója. Csakhamar
Azonban ittas és nehéz ruhái
Dallam köréből levonák szegényt,
Sáros halálba.”

Barátom először csak a kétségbeesés jeleit mutatta, majd hívatta a belügyminisztert, és utasította, hogy indítsanak nyomozást a rejtélyes haláleset ügyében. Ugyanis a leírás alapján joggal lehetett következtetni arra, hogy az esetnek legalább egy szemtanúja kellett legyen. És ha ez beigazolódik, segítségnyújtás elmulasztása miatt vád emelhető, és az sincs kizárva, hogy a szándékosság, esetlegesen bűnügy van a háttérben, amely az udvari praktikákkal állhat összefüggésben.

A továbbiakban azonban olyan újabb rémes dolgok történtek az udvarnál, hogy én jobbnak láttam elhagyni a terepet.

Mint azután később hallottam, a trónörökös is megölték, és a trón később egy idegenre, egy Fortinbras nevű külföldre szállt.

6.

Öreg vagyok. S hogy pontosan mennyi idős, nem tudni. A születési dátumom a távoli idők ködében elveszett. Iraim nem maradtak meg – valószínűleg háborús időkben születtem, szüleim ismeretlenek, azt sem tudom, hogy csecsemőkoromban hová kerültem, mert később azoknak, akik befogadtak, menekülniük kellett és nem vittek magukkal. De ezt is csak megbízhatatlan szóbeszédnek alapján lehet következtetni.

Azután, ekkor már lehettem 6-8 éves, súlyos baleset ért, és sokáig kómában fekvődtem, mint mondták, de azt, hogy mennyi ideig, nem tudni. Ez lehetett egy hét? Egy hónap? Vagy akár évek? Rejtély. És természetesen ez az állapot a memóriámat is rendkívüli módon megviselte.

No de, ma már ennek nincs semmi jelentősége. De hogy nagyon öreg lehetek, az biztos. Érzem.

Mert arra pontosan emlékszem, hogy ott volt ama Múzeum-kertben, amikor Petőfi szavalt valami tüntetésen.

Pocsék idő volt, haboztam is, hogy kimenjek-e az utcára. De a házmester felesége – aki hatalmas, kövér asz-

szonyság volt – bezörgetett, hogy most jönne takarítani. Gondoltam, mégis jobb, ha elmegyek hazulról.

Sokan voltak, a rossz idő ellenére, az emberek már akkor is szerették, ha vannak események. Én nem.

Lehet, hogy rejtőzködő emlékeim miatt, hiszen túl sok olyan dolog történt velem, amire nem volna kellemes visszaemlékezni.

Vannak mégis dolgok, amelyekre egészen jól emlékezem.

Amikor például sétáltam Elba szigetén. Volt ott egy park, hatalmas fákkal, kitaposott földutakkal, meg egy hosszúkás, nem nagy tó. A közepe táján fahíd kötötte össze a két partot. Itt szerettem álldogálni és nézni a vizet, a széles korlátra támaszkodva. Nagyon szép vízinövények voltak a tóban, és halak, nem nagyok. Volt köztük egy aranyszínű, azt nagyon kedveltem.

Gyakran találkoztam ott egy középkorú, köpcös emberrel, aki szintén szerette ezt a hidat, úgy látszik. Nem ismertük egymást, sose beszéltünk, hozzátartozott a tájhoz, mint régi ismerős...

Egyszer azután valahogy mégis beszédbe elegyedtünk, elmesélte, hogy ő katona, igen jelentős pozícióban volt, de most sajnos ide kellett jönnie. Fogadkozott, hogy rövidesen visszatér Európába, és elfoglalja még azt a pár országot, amelyet eddig nem sikerült neki.

Kifejezetten megsajnálta.

Mint azt a költőt is ott, az esős Múzeum-kertben. Vannak emberek, akik azt hiszik, hogy meg lehet váltani a világot. Hogy majd ők jobba teszik. Hát a fantáziájuk remekül működik. Csak persze a valóság az egészen más.

Én nem vagyok ilyen.

Most iszom egy tejeskávét. Felhabosított tejjel. Úgy a legjobb.

7.

Írtam ismét egy színdarabot.

Természetesen az volt a vágyam, hogy mutassák be valamelyik jobb színházban. Mivel nem ez volt az első darabom, több igazgatót ismertem már, mondhatni, otthon voltam abban a világban. Színész barátaim közel álltak hozzám, szerettem ezt a világot.

Elmentem először ahhoz a színészhez, akit legalkalmasabbnak tartottam a darab főszerepére, kíváncsi voltam a véleményére.

Azt mondta, hogy nagyon jó, és azt tanácsolta, forduljak először oda, ahol már több művet is bemutatták.

Az igazgató kedvesen fogadott, megígérte, hogy még ma este elolvassa a darabot, jöjjenek be holnap délelőtt, és akkor megbeszéljük a továbbiakat.

Ott voltam a megbeszélés időben, kávéval kínáltak meg, amelyet a nagyon csinos titkárnő hamarosan be is hozott.

– Hát, kedves Vilmos – kezdte az igazgató –, a darab alapján véve kitűnő. Szerintem alig kellene bármit is változtatni rajta, de azért az feltétlenül jót tenne, ha lenne benne egy kis zene. Tudod, a mai közönség nehezen viseli a sok beszédet, valami szórakoztató muzsika feldobná a dolgot. Tudod, az én unokaöcsém tehetséges zeneszerző, nemrég mutattuk be a musicalt, amelynek ő szerezte a zenéjét, nagy siker. És most elárulok neked egy titkot, te vagy az első, akinek elmondom. Az én titkárnőm nagyon szépen énekel, komoly ambíciói vannak, és azt hiszem, ez a szerep, a királyfi szerelmének karaktere remekül illenék az egyéniségéhez. A nevekké van még egy kis gondom, nagyon idegenül hangzanak, itt kell majd néhány változtatást megbeszelnünk, de ez ráér.

– Nagyon köszönöm, hogy ilyen gyorsan elolvastad, és már gondolkozol is a megvalósításon, de ezen még egy kicsit gondolkoznom kell, egy hét múlva jelentkezem.

Kissé feldúltan jöttem el. Nem tudtam hirtelen mit mondani. Ez a darab elég szomorú történet, és lépésről lépésre halad a tragikus végkifejlet felé, hát ez a zene?

Azt régóta sejtettem, hogy az igazgató intim kapcsolatban van a titkárnőjével. Érthető, hogy szíven viseli a sorsát, no de hogy a királyi udvarban a főkamrás lánya egyszer csak dalra fakad, ezt nem tudtam elképzelni.

Elmentem hát egy másik színházba, azt is ismertem persze. Az igazgató nem fogadott, forduljak a fődramaturghoz, mondták. Megtörtént. Elmeséltem neki, mi történt eddig.

Összezsapta a kezét: – Micsoda blódség – kiáltotta –, hiszen ez egy tragédia, csupa egzaltált szereplővel, hogy képzeled, hogy itt lehet danolászni? Persze a háttérben kell valami zene, valami halk, sejtelmes, baljóslatú zene, amely szinte előrevetíti a tragédia végkifejletét. A főhős depressziós, a szerelme öngyilkos lesz, az apját megölték... lenyűgöző.

– Mondd, kedves Vilmos, nem volna jobb, ha az egész egy ideggyógyintézetben játszódna? Nagyon hangsúlyt kapna a pesszimizmusa, jót tenne a hangulatának. No meg, bevallom, a díszletet is könnyebb volna így megoldani. Egy királyi palotát felépíteni nagyon költséges. Nem állunk túl jól anyagilag. Sivár szoba, mégiscsak egyszerűbb.

– Lehet, hogy igazad van – mondtam –, de ezen még gondolkoznom kell kicsit, nemsokára jelentkezem.

Elmentem a harmadik színházba. Az igazgató, nagydarab, vidám ember, jó barátom.

– De örülök, hogy látlak – átölelt –, remélem, hoztál valami remek vígjátékot nekünk?! Tudod, Vilmosom, komoly hiányunk van vígjátékokban. A múltkor, amit bemutattunk vízkeresztkor, siker, még most is megy.

– Hát, ami azt illeti, ez nem annyira vígjáték. Arról szól, hogy a főhős, a királyfi találkozik az apja szellemével... és arra gyanakszik...

– Ne is folytasd – szakított félbe a barátom. – Remek! A krimivígjáték ma a legnagyobb divat. Egy kis rejtély, egy kis nyomozás, még egy-két hullá a függöny mögött, jó lesz. A lényeg a hepiend! A végén kiderül, hogy a nő csak úszni ment, és nem fulladt bele a vízbe. A királyfi kinyomozza, ki volt a gyilkos, és bosszút áll, pompás esküvő, ami egy királyi udvarban dukál.

Na, mit szólsz hozzá?

– Érdekes felvetés, de ezen még egy kicsit gondolkoznom kell.

Hazamentem, kissé csalódott voltam, de hát a színház nehéz világ.

Mégis nagyon szerettem volna, hogy a darabom színpadra kerüljön, nagyon bíztam benne.

Végül is mindhárom színház beleegyezett, hogy bemutatják, némi változtatásokkal. Ami a költségeket illeti, összefogtak, összeadták a szükséges jelentős összeget.

Nagy, ünnepélyes bemutató volt, válogatott színészgárdával, ami szintén a három színház közös érdeme.

Én eredetileg azt a címen adtam a darabnak, hogy Hamlet, dán királyfi, ezt elvetették.

Az új cím *Csárdáskirálynő*. Minden érdekelt meg van elégedve.

8.

El sem tudom képzelni, hogy valaha élt olyan költő, aki pusztán a versírásból meg tudott volna élni.

Tehát az, hogy nekem sem sikerült, ebben nincs semmi meglepő. Pedig nem voltam kezdő, már számos helyen jelentek meg verseim, de főként olyan folyóiratokban, amelyek semmiféle honoráriumot nem fizettek, de ha volt olyan, amelyik fizetett is valamennyit, az korántsem fedezte volna a megélhetésemet. Így hát természetesen kénytelen voltam valamiféle állást vállalni. Mivel pedig az irodalomban voltam érdekelt, tehát kézenfekvő volt a tanári állás, amit elvállaltam egy vidéki iskolában, magyartanár lettem.

Abban az időben, a XIX. század elején még teljesen más volt az ország demográfiai állapota, még nem nőttek túlságosan nagyra a városok, még a főváros sem, sőt a városok és falvak között sem volt ekkora különbség, mint manapság.

Kiskőrösön helyezkedtem el egy nagyon kellemes iskolában, ahol a helybéli nebulók fejébe próbáltam beleplántálni a magyar nyelv szeretetét, változó sikerrel. Volt közöttük olyan, akit a legkevésbé sem érdekelt a tanulás, és legszívesebben csak a gazdaságban szeretett tevékenykedni szorgalmas gazdálkodó apja mellett – de akadt olyan gyerek is, akiben pisláskolt némi elhivatottsági érzés

az irodalom iránt. Ilyen volt az a ritka eset közöttük, az a Sanyi gyerek, akinek az apja szlovák származású mészáros volt, tehát nem is gazdálkodó, és a legkevésbé sem irodalmi ember, és mégis, a gyerek már egészen fiatal kora óta vonzódott az irodalomhoz, sőt a költészet is módfelett érdekelt.

Ennek én nagyon örültem, olyannyira, hogy a későbbi pályafutását is figyelemmel kísértem, pedig nemsokára elkerült Kiskőrösről, Pestre ment.

Ekkortájt kezdtek kialakulni azok az értelmiség körök, amelyek a fennálló politikai renddel nem voltak elégedettek. Szervezkedni kezdtek, rendszeresen összejöttek a Pilyavax kávéházban, és gyermeteg módon arról álmodoztak, hogy megdöntik a császárság uralmát a független magyar köztársaságban. Ezen én csak mosolyogni tudtam, de ők makacsul ragaszkodtak elképzelésükhöz, olyannyira, hogy később még hajlandók voltak fegyverrel is szembeszállni a császári hadsereggel. Hogy ez mennyire naiv elképzelés volt, azt a későbbiek fájdalmasan megmutatták, minden hősiességük ellenére súlyos vereséget szenvedtek... no, de én nem erről akartam beszélni.

Azt akartam elmondani, hogy az én Sanyi nebulómból neves költő lett, nemsokára az egész ország megismerte, fontos tagjává vált a márciusi ifjak társaságának, költeményei sorra megjelentek, és a nemzet szabadságvágyának olyan szimbólumává nőtt, amely századokon át jelképe maradt a hazaszeretnek és önfeláldozásnak. Költői nagysága elvitathatatlan, rövid élete során mintegy ezer verset írt (mint hallottam, 26 éves korában elesett a segesvári csatában, kozák ulánusok ölték meg).

Nagy költő volt, ebben nekem nincs sok érdemem, de azért azt megemlíteném, hogy leghíresebb költeményét a *Szeptember végéig* én ihlettem, ugyanis amikor az én versemet olvasta, az döntő lökést adott a költészet iránti szenvedélyének.

Bizonyítékul itt közlöm az én hajdankori versem első versszakát:

„Még sírnak a ködben a téli sirályok
Még szökdel a láma a szikla előtt,
Te várod unottan a déli verőt?
Már ló vakará le a palatetőt.
Még zsenge szívemben a kétoldali frász
S még lenne ki rí mind az izület
De lám haj kopik ugyebár
A dér heve már elavult üzenet.”

Ez a költeményem megjelent a *Kiskőrösi Irodalmi Újság* egyik 1839-i számában, sajnos a lapból egy példány sem maradt fenn.

Éjszakai történet

A kertben az illatok jönnek-mennek.

No meg egy ember – bizonyára betörő. Az ablakból nézem, amint a kapu zárjával próbálkozik. Két óra van, ilyenkor rendes ember már régen alszik.

Én nem.

A zár csak nem akar engedni – szegény ember hiába küzd, segítenem kellene. Lemegyek, kinyitom az ajtót. Jó estét kívánok.

Iszonyatosan zavarba jön, majd látom, hogy habozik, megtámadjon-e. Olvasok a gondolataiban.

– Várjon, ne hamarkodja el – mondom. A gorillám ugyan nem húsevő, de engem nagyon szeret, és nem hiszem, hogy túrné a dolgot. És különben is, nem szereti, ha felébresztik. Aludni szeret.

A betörő megkönnyebbülten nevet, kezdi magát főlényben érezni. Ilyen ostobaságot még soha nem hallott. Közelebb lép hozzám.

És ekkor halljuk, hogy valaki döngő léptekkel jön le a lépcsőn.

A látvány lenyűgöző. A gorilla két méter magas, így ránézésre lehet vagy kétszáz kiló.

A betörő dermedten áll.

Tudja mit, kikísérem, kinyitom a kertkaput, hogy ne kelljen ismét átmásznia a kerítésen. Már csak azért sem, mert akkor széttépnek a farkasok. Azok húsevők. Bárkit beengednek, de kimenni, csak úgy, nem lehet.

A szerencsétlen kétségbeesve kisiet, az utcán már futásnak ered. Nevetséges helyzet. Hiszen nincsenek is farkasaim. Egyébként kár, a mai bizonytalan időkben... de az nagy szerencse, hogy az unokaöcsém, nagy darab srác, tegnap jelmezbálban volt.

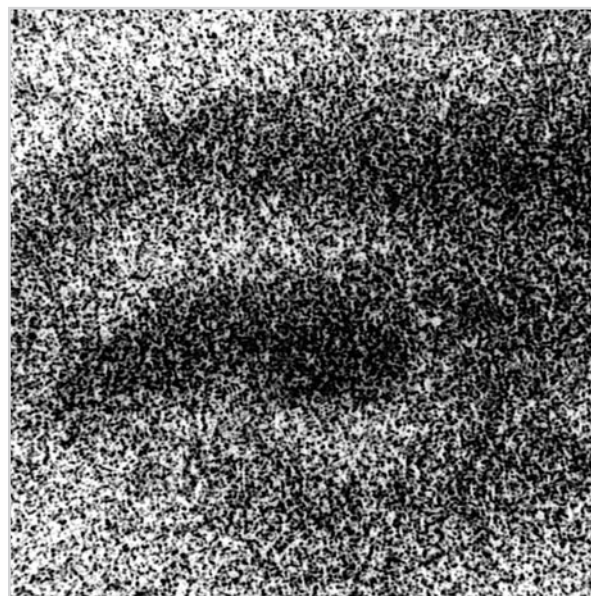
Sokáig habozott, végül úgy döntött: gorillának öltözik.

Javítani kell az ellenőrzések hatékonyságát

Úgy döntöttek odafent, hogy nem kellően hatékonyan működik... visszaélések fordultak elő, kiderült, hogy az ellenőröket is valamilyen módon kontrollálni kell.

Tehát A ellenőr mellé kirendeltek egy B ellenőrt – azonban semmi garancia nem mutatkozott arra nézvést, hogy B ellenőr tökéletesen megbízható volna. Így lépett a sorba C ellenőr – és így tovább. Amikor pedig az ellenőrök sora körbe érné az Egyenlítőt, kiderült, hogy ezután a sorban A ellenőrnek önmagát kellene ellenőriznie.

A probléma megoldása komoly elméleti kutatást igényel, és ennek költsége tetemes volna... szerencsére azonban kiderült, hogy a gyakorlatban a probléma automatikusan megoldódott. Ugyanis a harmadik körben a C ellenőrt már nem kellett ellenőrizni. Ő ugyanis tökéletesen megbízhatónak bizonyult, mellékesen megjegyzem, az illető egy igen prominens személy unokaöccse volt...

Harris László: Nagyítás (részlet), 1973

Levelek Fekete Györgynek

Kedves „hóttig tartó” barátom!

Ha nem is szóról-szóra, ennyi időm most még nem volt a sok ünnepi program – ajándékozás – evés – ivás közt, de elolvastam a könyvedet.

Mik a benyomásaim?

Elsősorban is az, hogy a könyv szép, jó a címlap, a betű, a tipográfia kifogástalan.

Az illusztrációs anyag lenyűgöző, bizonyára nagyon sok munkád van benne, az összeszedésben, több év. Itt kezdődnek a dilemmák: de jó lett volna nagyobb képeket – de akkor töredéke sem fér a könyvbe. Megint csak a hely: jobban örültem volna, ha nem képjegyzék van, hanem a képeknel, hogy mi micsoda. Nem kellene ennyit lapozgatni. De belátom, megint csak a hely – nem lehetett megcsinálni. Meg sejtem azt is, hogy a koncepció sem tartotta indokoltnak, hogy itt a tárgyak mondanivalója volt fontos neked, nem a szerző stb.

A szöveg nagyon racionális, majdhogynem tankönyv. A felosztás, a fejezetek rendkívül átgondoltak, világosak.

Lehet, hogy bizarnak tartod, ami eszembe jutott: Rejtő Jenő. Abban a tekintetben, hogy ő volt az a szerző, aki minden réteg számára vonzó volt, lehetett egyszerű ponyvaként, humorként, filozofikus mélységeket érintően regényként is olvasni.

Ez a könyv is ilyen, azok is élvezhetik, akiknek a tárgyak világa jóformán ismeretlen és azok is – nekem is – akik ebben élnek. Gazdag képek-könyv és hasznos útmutató.

No meg az sem csekélység, hogy ilyen még nem volt!

Persze gratulálok, elnyúlhatetlen munkabírásd hóttig tartó csodálója, híved, sok nagy szeretettel Gábor

U. i.: Természetesen öröm számomra az is, hogy benne vagyok ebben az igen előkelő összeállításban – út a halhatatlanságba, a könyvek túlélnek bennünket – és azt látom, hogy a gépek térhódítása sem csökkenti a népszerűségüket, minden pesszimista jóslat ellenére sem...

És Boldog Új Évet! Irány a következő, a jövő!

G.

Bp., 2008. december 25.

Kedves Gyuri!

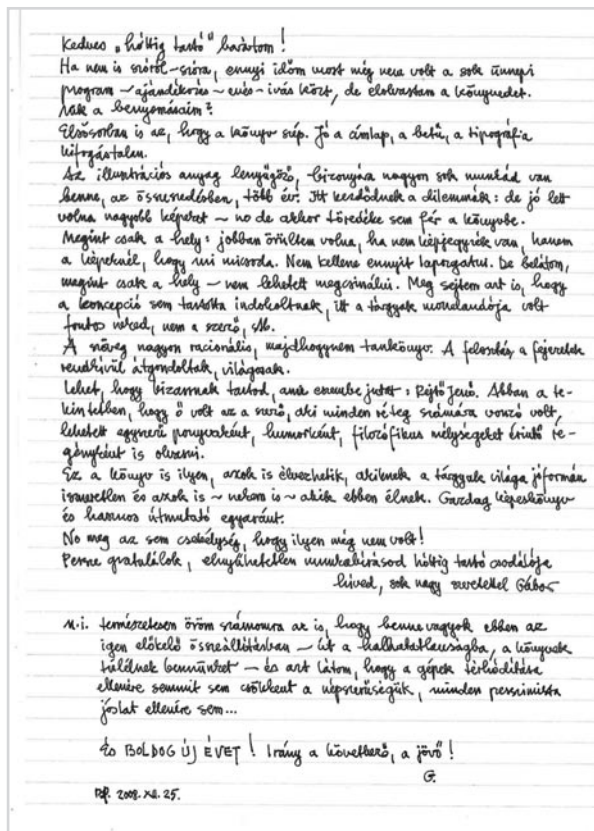
Mindenekelőtt gratulálnom kell az elnöki megválasztásodhoz, egyben magunknak is, mert így van remény arra, hogy végre valami komolyabb dolog történik ezzel a barátságos klubbal – amit kedvelek ilyen formában – de ez nem Akadémia.

Amikor évekkkel ezelőtt szóba került, hogy köztestület leszünk, vagyis hogy ez lesz az Akadémia, nagyon valószínűnek tartottam, hogy nem sikerül. Mert kizártnak tartom, hogy egy demokratikus országban bármelyik politikai oldal két művészeti akadémia közül felvállalja az egyiket.

Egy kettészakított országban, amelynek két értelmisége van, ez elképzelhetetlen, és jó, hogy elképzelhetetlen. Lehetetlenség, hogy egyesek azt hiszik – és mondják, hogy Kertész Imre, Nádas vagy Esterházy nem magyar író.

Mindezt miért mondom most neked?

Mert meggyőződése, hogy komoly eredményeket elérni csakis úgy lehet, ha a két oldal összefog. Tudom, hogy ez rendkívül nehéz. De „polgárháborús” időben egy ország nem virágozhat. Ez egy „háború”, amit nem lehet megnyerni.

Kedves Gyuri!

Mindenek előtt gratulálom kell az elnöki megválasztásodhoz, egyben magunknak is, mert így van remény arra, hogy végül valami komolyabb dolog is történik ezzel a barátságos klubbal ~ amit egyébként kedvelek ilyen formában - de ez nem AKADÉMIA.

Azikor évekkel ezelőtt szóba került, hogy köztestület lennünk, vagyis hogy ez lesz AZ AKADÉMIA, nagyon valószínűnek tartottam, hogy nem sikerül. Most kizártuk tartom, hogy egy demokratikus országban bármelyik politikai oldal két művészeti akadémia közül felvállalja az egyiket.

Egy kétféleképpen osztott országban, amelynek két értelme van, az elképzelhetetlen és jó, hogy elképzelhetetlen. Lehetetlen, hogy egyesek azt hiszik - és mondják, hogy kétféle ember, Nádor vagy Esterházy nem magyar nő.

Mindent miért mondok most Neked?

Mert meggyőződéseim, hogy komoly eredményeket elérni azaz is úgy lehet, ha a két oldal összehoz. Tudom, hogy ez sebecsül néhez. De "polgárháborús" időben egy ország nem virágozhat. Ez egy "háború", amit nem lehet megnyerni.

Ha azt akarjuk, hogy az oktatás, a kultúra megkapja azt a rangot, támogatást, amelyre szükség volna ebben a nehéz helyzetben lévő országban, akkor minden erővel meg kell próbálni szövetségeket kötni és az erőket megszaporítani. Ez másképp soha nem fog sikerülni és marad az a megosztottság, amely a politikaiak és a pénzüroslomnak talán kedves, de az országnak nem.

En bízom benned, hogy mindent megteszel a sikerért, mint eddig minden helyreáll.

Szívélyesen, szeretettel köszöntelek

Östégi barátsággal Gábor

17p - 2010 április hó.

Ha azt akarjuk, hogy az oktatás, a kultúra megkapja azt a rangot támogatást, amelyre szükség volna ebben a nehéz helyzetben lévő országban, akkor minden erővel meg kell próbálni szövetségeket kötni és az erőket megszorozni. Ez másképp soha nem fog sikerülni, és marad az a megosztottság, amely a politikának és a pénzüralomnak talán kedvez, de az országnak nem.

Én bízom benned, hogy mindent megteszel a sikerért, mint eddig minden helyzetben.

Szívélyesen szeretettel köszöntelek,
ősrégi barátsággal Gábor

Bp., 2010. április hó

Kedves Gyuri!

Vannak, voltak alkalmak, amikor levelet írok neked, amikor úgy érzem, ez valahogy hangsúlyosabb kell legyen, mint a beszélgetés.

A mi barátságunk olyan régi és olyan erős, hogy biztos vagyok abban, akármit mondhatok, nem árt ennek a szövetségnek, hiszen tudod mindig a jobbító szándékot vezet...

Na de először arról, ami jó. Az ünnepség szép volt (a hibákról később), a beszéded remek! Orbáné is jó, nem tudom, ki írja? Sebaj.

Mariannt az első sorba kellett volna ültetni! (például Mádl Dalma mellé...) Kérdeztem, hol van Anna és Béni? Nem kaptak meghívót, Mariann kapott egyet – ez két személyre szól, Pali jött vele. Ki intézi a protokollt? Egy ilyen „családias” alkalommal a büfé elkerített része kellemetlen, vajon miért fontosabb személy például egy államtitkár, mint egy Kossuth-díjas aggastyán?

*

A kiállítást többen nehezményezték, hogy sok gyenge mű volt, ez tény. De ezek tagok voltak, és ez is tény. Hogy jogosan? Kérdés. Mindenesetre a jövőben nagyon kell vigyázni a minőségre, hogy konkrét is legyek, Patay vagy Eigel nem tartoznak, messze sem, abba a kategóriába, mint Földi, Fehér vagy Deim...

*

Nagyon igyekezz kímélni magad! Most, hogy köztisztületi elnök lettél, két veszély fenyeget: az egyik az, hogy ezentúl mindenki téged akar és szét fognak szedni – ha engeded. Megnyitók interjúk stb.

A másik, hogy a politika (amely persze megkerülhetetlen) akar fíkázni, vigyázni kell a távolságra. Nem lehet

a tagság legfontosabb szempontja a „nemzeti elkötelezettség”! Sőt, a lehető legkevésbé legyen fontos!

Veszély: miután fontos személy vagy, egyre kritikusabban fognak figyelni. Irigység, más-más nézőpontok stb. Ezzel ugyan sokat tenni nem lehet, de talán annyit, hogy a döntéseknél különféle álláspontú öreg rókák véleményét megrágni érdemes.

Azt lassan mindenki elfelejti, hogy nélküled nem lenne MMA, és nincs nálad alkalmasabb személy erre a posztra. Mindenki természetesnek tartja azt, ami van, és csak azt látja, hogy mi nincs, mi lehetne még, de tenni érte már kevésbé...

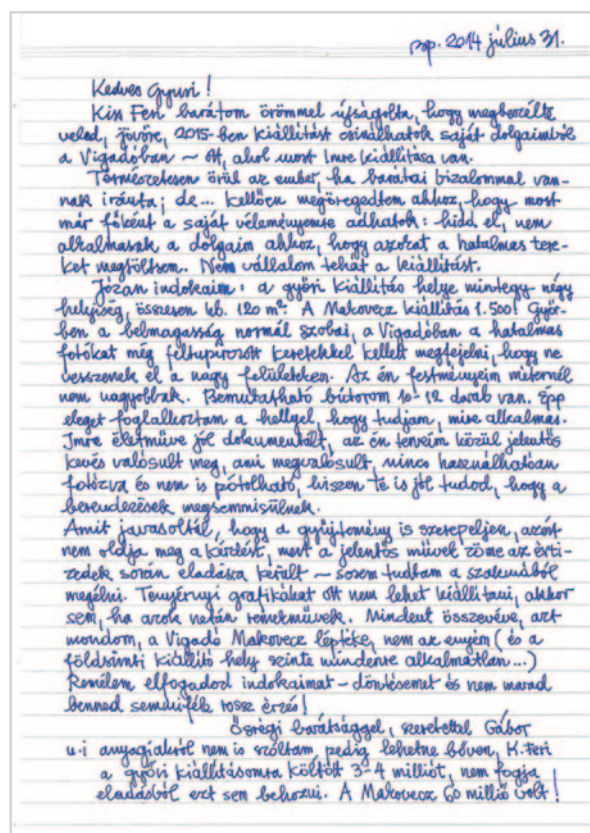
Öllelek, elévülhetetlen barátsággal,
Gábor

Bp., 2011. december 2.

Kedves Gyuri!

Kiss Feri barátom örömmel újságolta, hogy megbeszélte veled, jövőre, 2015-ben kiállítást csinálhatok saját dolgaimból a Vigadóban – ott ahol most Imre kiállítása van.

Természetesen örül az ember, ha barátai bizalommal vannak iránta; de... Kellően megöregedtem ahhoz, hogy most már főként a saját véleményemre adhatok: hidd el,

nem alkalmasak a dolgaim ahhoz, hogy azokat a hatalmas tereket megtöltssem. Nem vállalom tehát a kiállítást.

Józan indokaim: a győri kiállítás helye mintegy négy helyiség, összesen kb. 120 m². A Makovecz-kiállítás 1500! Győrben a belmagasság normál szobai, a Vigadóban a hatalmas fotókat még feltupírozott keretekkel kellett megfejezni, hogy ne vesszenek el a nagy felületeken. Az én festményeim méternél nem nagyobbak. Bemutatható bútorom 10-12 darab van. Épp eleget foglalkoztam a hellyel, hogy tudjam, mire alkalmas. Imre életműve jól dokumentált, az én terveim közül jelentős kevés valósult meg, ami megvalósult, nincs használhatóan fotózva, nem is pótolható, hiszen te is jól tudod, hogy a berendezések megsemmisülnek.

Amit javasoltál, hogy a gyűjtemény is szerepeljen, azért nem oldja meg a kérdést, mert a jelentős művek zöme az évtizedek során eladásra került – sosem tudtam a szakmából megélni. Tenyérnyi grafikákat ott nem lehet kiállítani, akkor sem, ha azok netán remekművek. Mindent összevéve, azt mondom, a Vigadó Makovecz léptéke, nem az enyém (s a földszinti kiállítóhely szinte mindenre alkalmatlan...).

Remélem, elfogadod indokaimat – döntésemet, nem maradt benned semmiféle rossz érzés!

Ösrégi barátsággal, szeretettel Gábor

U. i.: Anyagiakról nem is szóltam, Pedig lehetne bőven, K. Feri a győri kiállításomra költött 3-4 milliót, nem fogja eladásból ez sem behozni. A Makovecz 60 millió volt!

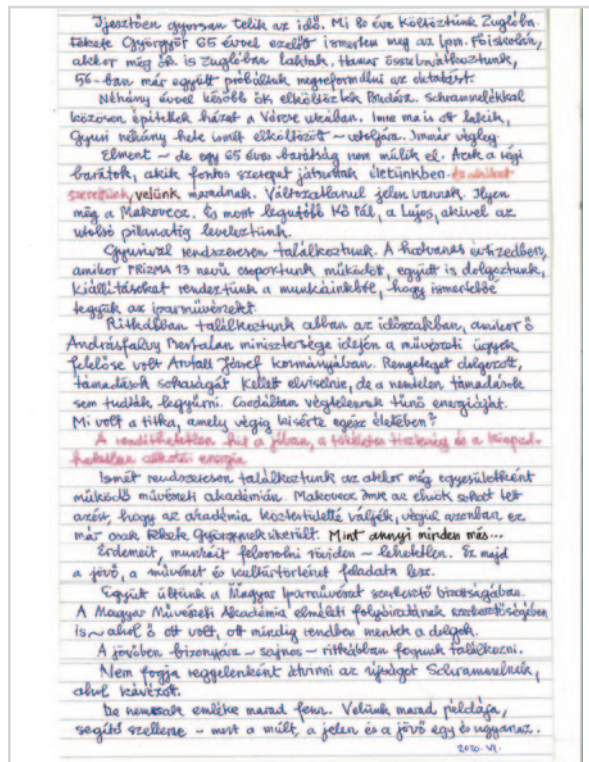
Bp., 2014. július 31.

Ijesztően gyorsan telik az idő. Mi 80 éve költöztünk Zuglóba. Fekete Györgyöt 65 évvel ezelőtt ismertem meg az Ipar. Főiskolán, akkor még ők is Zuglóban laktak. Hamar összebarátkoztunk, 56-ban már együtt próbáltuk megreformálni az oktatást.

Néhány évvel később ők elköltöztek Budára. Schrammelékkal közösen építettek házat a Vércse utcában. Imre ma is ott lakik, Gyuri néhány hete ismét elköltözött – utoljára. Immár végleg.

Elment, de egy 65 éves barátság nem múlik el. Azok a régi barátok, akik fontos szerepet játszottak életünkben, és akiket szerettünk, velünk maradnak. Változatlanul jelen vannak. Ilyen még a Makovecz. És most legutóbb Kő Pál, akivel az utolsó pillanatig leveleztünk.

Gyurival rendszeresen találkoztunk. A hatvanas évtizedben, amikor PRIZMA 13 nevű csoportunk működött, együtt is dolgoztunk, kiállításokat rendeztünk a munkáinkból, hogy ismertebbé tegyük az iparművészeket.

Ritkábban találkoztunk abban az időszakban, amikor ő Andrásfalvy Bertalan minisztersége idején a művészeti ügyek felelőse volt Antall József kormányában. Rengeteget dolgozott, támadások sokaságát kellett elviselnie, de a nemtelen támadások sem tudták legyűrni. Csodálтам végtelennek tűnő energiáját. Mi volt a titka, amely végig kísérte egész életében?

A rendíthetetlen hit a jóban, a tökéletes tisztesség és a kiapadhatatlan alkotói energia.

Ismét rendszeresen találkoztunk az akkor még egyesületként működő művészeti akadémián. Makovecz Imre az elnök sokat tett azért, hogy az akadémia köztestületté váljék, végül azonban ez már csak Fekete Györgynek sikerült. Mint annyi minden más...

Érdemeit, munkáit felsorolni röviden – lehetetlen. Ez majd a jövő, a művészet és kultúrtörténet feladata lesz.

Együtt ültünk a Magyar Iparművészet szerkesztőbizottságában. A Magyar Művészeti Akadémia elméleti folyóiratának szerkesztőségében is – ahol ő ott volt, ott mindig rendben mentek a dolgok.

A jövőben bizonyára – sajnos – ritkábban fogunk találkozni.

Nem fogja reggelenként átvinni az újságot Schrammelnek, ahol kávézott.

De nem csak emléke marad fenn. Velünk marad példája, segítő szelleme – mert a múlt, a jelen és a jövő egy és ugyanaz.

Bp., 2020. június 10.